

Nr 14.

Ankom till riksdagens kansli den 28 febr. 1931 kl. 12 m.

Utlåtande i anledning av väckta motioner om beredande av skydd mot vräkning vid arbetskonflikter åt arbetare, i vilkas avlöningsvillkor bostadsförmån ingår.

Andra lagutskottet har till behandling förehåft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 132 i första kammaren av herr *Möller m. fl.* och nr 199 i andra kammaren av herr *Hansson* i Stockholm *m. fl.*

I motionerna, vilka äro likalydande, har hemställts, att riksdagen måtte i skriftelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning, avseende att skapa skydd mot vräkning vid arbetskonflikter åt arbetare, i vars avlöningsvillkor bostadsförmån ingår, och att utredningen jämte förslag i ärendet föreläggas 1932 års riksdag.

Beträffande de skäl, som motionärerna anfört till stöd för sin hemställan, får utskottet hänvisa till motionerna.

Den nu föreliggande frågan förekom till behandling jämväl vid fjolårets riksdag.

I de likalydande motionerna nr 165 i första kammaren av herr *Möller m. fl.* och nr 255 i andra kammaren av herr *Hansson* i Stockholm *m. fl.* hemställdes nämligen, att riksdagen måtte i skriftelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning, avseende att skapa skydd mot vräkning vid arbetskonflikter åt arbetare, i vars avlöningsvillkor bostadsförmån ingår, och att utredningen jämte förslag i ärendet förelades 1931 års riksdag.

Andra lagutskottet, som behandlade dessa motioner, begärde yttrande över desamma från socialstyrelsen.

Styrelsen anförde i avgivet yttrande:

Vad till en början omfattningen av förevarande spörsmål angår, torde desamma, att döma av ordalagen i motionens slutkläm »— — — — åt arbetare, i vars avlöningsvillkor bostadsförmån ingår», kunna anses såsom mycket vidsträckt. Dylik förmån ingår nämligen, förutom i de i motionen särskilt omnämnda lantarbetarnas avlöningsvillkor, jämväl bland löneförmånerna för ett stort antal arbetstagare inom industrien, handeln och kommunikationsväsendet m. m. Även utom de egentliga näringarna finner man sådana arbetstagare, bland vilka må nämnas de numera i de större städerna talrikt förekommande portvakterna i hyreshusen. Av motionens motivering och innehåll

**Riksdagen
1930.**

*Skydd mot
vräkning vid
arbetskon-
flikt.*

i övrigt torde emellertid få anses framgå, att motionärerna väsentligen åsyftat industriens och lantbrukets arbetare — i främsta rummet de senare.

I vad mån industriens arbetare tillhandahållas bostäder av sina arbetsgivare låter sig icke med ledning av tillgängliga upplysningar bedöma. Vid industriella anläggningar, förlagda till större samhällen, torde så emellertid endast mer undantagsvis vara förhållandet. I fråga om industriföretag å landsbygden åter är arbetsgivaren ofta nödgad att förse sina arbetare med bostäder. Visserligen lär detta numera oftast ske i form av upplåtelse mot hyra — vanligen lägre än den allmänna hyresmarknadens — men formliga hyresavtal torde endast mer sällan upprättas. Anmärkas må för övrigt, att vid arbetskonflikter inom industrien arbetsgivaren i regel ej är nödsakad och knappast heller särskilt benägen att intaga nya arbetare. Arbetarna få sålunda, även där de icke äga rätt därtill, i allmänhet bo kvar i arbetsgivarens hus även under rätt långvariga konflikter, och något avsevärt antal vräkningar av industriarbetare i samband med arbetskonflikter torde ej ha förekommit under de senare åren.

De missförhållanden, varemot motionen vänder sig, äro alltså väsentligen till finnandes inom lantbruket.

De senaste tillgängliga uppgifterna angående lantarbetarnas antal och fördelning härröra från 1920 års folkräkning. Enligt denna källa hade nämnda arbetargrupp härnadan angivna sammansättning:

	Män	Kvinnor	Summa
1. Befallningsmän, rättare o. d.	6,830	—	6,830
2. Trädgård-arbetare	7,254	942	8,196
3. Ladugårdsdrängar o. d.	10,339	3,641	13,980
4. Mejeriarbetare, mejerskor o. d.	1,128	2,245	3,373
5. Smeder, maskinister, snickare, slöjdare, kuskar, chaufförer o. d.	5,060	—	5,060
6. Statare, gifta drängar	26,762	—	26,762
7. Tjänstefolk för jordbruket i husbondens kost	45,333	3,214	48,547
8. Övriga jordbruksarbetare (daglönare m. fl)	93,813	11,149	104,962
	Summa 196,519	21,191	217,710

I tabellen ha icke medtagits »brukare och jordtorpare», ehuru av dem antagligen det övervägande antalet (måhända $\frac{2}{3}$) mer eller mindre regelmässigt utför dagsverksarbete på huvudgården. Denna grupp, som år 1920 torde omfattat cirka 80,000 personer, åtnjuter nämligen i allmänhet såsom ett slags arrendatorer en annan och fastare nyttjanderätt till sin bostad.

Vad angår de i tabellen upptagna grupperna, torde arbetsgivaren, vanligen utan särskilt avtal därom, tillhandahålla bostad åt samtliga arbetstagare med undantag för en viss del — kanske hälften — av gruppen »övriga jordbruksarbetare» (gr. 8), vilken utgöres av dagsverkare utan naturaförmåner och med egen bostad på icke alltför stort avstånd från huvudgården. Den av arbetsgivaren upplåtna bostadens art betingas i huvudsak av om arbetaren är gift (eller eljest familjeförsörjare) eller icke. För de ogifta lantarbetarna består bostaden oftast av sovplats i drängkammaren eller dylikt möblerat rum (eget eller delat), och utgöres denna grupp av det ogifta tjänstefolket jämte vissa personer inom grupperna 1—5, tillhopatagna kanske 60,000 å 70,000 personer. Läggas härtill de i grupp 8 ingående tillfälliga daglönarna, säsongarbetarna och dylika, vilka under sina ofta kortvariga arbetsställningar erhålla kost och logi (eller stundom endast bostad och vissa livsförnödenheter) av

arbetsgivaren, ökas antalet lantarbetare med mera tillfällig eller löslig nyttjanderätt till bostad till närmare 100,000 eller omkring hälften av hela den egentliga lantarbetargruppen. Den återstående delen (c:a 70,000 personer) utgöres av gifta eller eljest familjeförsörjande personer, vilka arbetsgivaren tillhandahåller familjebostäder.

Nästan undantagslöst betraktas nyttjanderätten till sådan lägenhet såsom en del av arbetslönen, och i denna ingå i regel även andra naturaförmåner, såsom bränsle och lyse, potatisjord och planteringsland, ävensom, när det gäller statare och dylika, livsförnödenheter såsom mjölk, spannmål m. m. Egentliga nyttjanderättsavtal förekomma knappast, men kollektivavtalen för jordbruket innehålla ganska detaljerade bestämmelser rörande bostadsförmånen. Såsom bekant är dock kollektivavtalens räckvidd inom jordbruket mycket begränsad, och även inom deras giltighetsområde kan arbetsgivaren mot viss ersättning befrias från skyldigheten att tillhandahålla föreskrivet bostadsutrymme.

Denna här ovan senast omnämnda grupp av gifta eller eljest familjeförsörjande statare, drängar och andra lantarbetare är det, för vilka förevarande fråga först och främst äger betydelse.

För bedömande av den ifrågasatta reformens betydelse vore det givetvis önskvärt att äga tillgång till uppgifter, som lämnade upplysning rörande antal och fördelning på olika verksamhetsområden m. m. av vräkningar, föranledda av arbetskonflikter. Den officiella statistiken bereder emellertid icke tillgång till dylika uppgifter; det enda material, som kan tjäna till upplysning i berörda avseende, är hopbragt genom en utredning, som verkställdes av socialstyrelsen år 1925 med hänsyn till ett par till styrelsen hänskjutna frågor, nämligen om avskaffande av legostadgan och reformering av hyresrätten.

Av nämnda utredning, som avsåg vräkningsärenden under åren 1923 och 1924, framgick bl. a., att utav hela antalet vräkningsansökningar, resp. 3,484 och 3,677, resp. 190 och 413 grundade sig på arbets- eller tjänsteavtals upphörande. Av dessa ansökningar beviljades resp. 154 och 246 samt verkställdes resp. 35 och 71 — den starka stegringen från det ena till det andra året torde väsentligen vara att tillskriva konflikten inom jordbruket i Malmöhus län under hösten 1924. Då antalet ansökningar om vräkning år 1923 mycket nära överensstämmer med medeltalet för de närmast föregående tio åren samt vräkningar med stöd av den numera upphävda legostadgan visat sig förekomma i endast obetydlig omfattning, torde man med visst berättigande kunna anse nämnda tal 35 giva en föreställning om maximiförekomsten av vräkningar med anledning av arbetskonflikter — tydligtvis måste antalet vräkningar av sådan anledning vara lägre, då åtskilliga vräkningar på grund av arbets- eller tjänsteavtals upphörande givetvis ej stå i något samband med arbetskonflikter.

Såsom redan ovan i viss mån berörts, torde det vara uppenbart, att motionen endast åsyftar sådana fall, där en arbetares nyttjanderätt till bostad är beroende av ett för honom gällande arbetsavtal — vare sig allenast på visst sätt bestämd bostadsförmån är honom tillförsäkrad genom arbetsavtalet eller viss lägenhet upplåtes åt honom genom ett nyttjanderättsavtal, vars bestånd är gjort beroende av arbetsavtalets. I avsaknad av lagstiftning rörande arbetsavtal på ifrågavarande verksamhetsområden — den upphävda legostadgan innehöll en bestämmelse om bostadsförmån — finnes i det förra av nu berörda fall ingen lagstadgad reglering i fråga om sådan förmån. Har åter arbetstagaren, såsom i det senare fallet förutsattes, slutit hyresavtal med arbetsgivaren — arrende-

avtal kan det här knappast vara fråga om — äger tydligtvis lagen den 14 juni 1907 om nyttjanderätt till fast egendom tillämpning på det sålunda uppkomna hyresförhållandet. Att ett sådant förhållande kan göras beroende av ett arbetsavtal, förutses i lagens 3 kap. 23 §:1, som stadgar, att hyresrätten är förverkad och hyresvärden förty berättigad att uppsäga avtalet, om hyresgästen, där han på grund av avtalet skall utgöra arbete eller annan tjänstbarhet, undan drager sig att fullgöra vad sålunda åligger honom eller vid arbetets utförande visar tredska. Enligt 25 § i samma kapitel måste annat förbehåll i hyresavtalet rörande hyresrättens beroende av arbetsavtalet anses förbjudet och utan verkan. Vid uppsägning med stöd av nyss återgivna stadgande i 23 §:1 skall enligt 27 § hyresavtalet genast upphöra att gälla.

Ehuru nämnda lag sålunda kan komma till tillämpning i avseende å arbetstagens nyttjanderätt till bostad, som tillhör hans arbetsgivare, bereder lagen, såsom av det ovan anförda torde framgå, ej arbetstagen något avsevärt skydd för hans rätt till bostad vid arbetskonflikter, med mindre verkligt, av arbetsavtalet oberoende hyresavtal är upprättat. Framhållas må för övrigt, att lagens nu berörda bestämmelser knappast varit avsedda för ifrågavarande fall utan för det, då hyresavtalet varit det för förhållandet mellan parterna huvudsakligen bestämmande och den avtalade arbetsprestationen varit begränsad till att enbart eller jämte kontant hyra utgöra vederlag för hyresrätten.

Ett lagstadgande, som i förevarande sammanhang förtjänar omnämnas, förekommer i 193 § utsökningslagen. Detta stadgande, som tillkommit genom proposition, nr 77, vid 1925 års riksdag, innebär, att förordnande av vräkning i regel ej får verkställas, förr än fyra dagar förflutit, efter det hyresgästen fått underrättelse om att verkställighet av förordnandet blivit sökt. Vidare bemyndigas utmätningsmannen att, där förhållandena därtill föranleda, medgiva skäligt anstånd med vräkningen, dock högst sex dagar utöver nyss angivna tid.

Anmärkas må, att nyssnämnda tidsbegränsning av bemyndigandet för utmätningsmannen att medgiva anstånd med vräkningen tillkommit genom riksdagens beslut — i propositionen var detta bemyndigande lämnat utan dylik begränsning. En med anledning av propositionen av herr Dahln m. fl. väckt motion, A. K. nr 298, vilken avsåg långt gående eftergifter och garantier till förmån för den med vräkning hotade, vann ej riksdagens bifall.

Socialstyrelsen övergår nu till att söka i någon mån belysa skäligheten och möjligheten av det med motionen åtsyftade skyddet vid vräkning.

Såsom även av motionens motivering framgår, utgör vräkning från bostad i regel en från humanitär synpunkt motbjudande och ej sällan upprörande åtgärd. Emellertid är det å andra sidan uppenbart, att denna åtgärd ej kan undvaras för rättsordningens upprätthållande. Vad som utan avsevärd olägenhet i sistberörda avseende kan göras för att lindra vräkningens karaktär av våldsam rubbning bör dock givetvis göras, och en anordning i sådant syfte innebära ovan återgivna bestämmelser i utsökningslagens 193 §.

Längre gående åtgärder för tillgodoseende av berörda syfte vid arbetskonflikter möta emellertid betänkliga svårigheter. Staten kan sålunda knappast utan att uppgiva sin opartiska ställning vid sådana konflikter tillförsäkra arbetaren tillgodonjutande av rätt till bostad såsom löneförmån utöver tid, varför han överhuvud taget är berättigad till lön. I praktiken kommer arbetaren visserligen att åtnjuta uppskov med vräkningen till följd av ärendets handläggning, och enligt omnämnda stadgande i utsökningslagen kan utmätningsmannen dessutom medgiva sex dagars anstånd, men det förefaller tvivelaktigt om något längre, särskilt uppskov för arbetare, invecklade i arbetskonflikt, kan stadgas utan avsteg från nyss antydda princip. Möjligen skulle det kunna ifråga-

sättas, att arbetsgivaren skulle vara pliktig att mot skälig ersättning låta arbetstagaren behålla sin bostad viss tid utöver arbetsavtalets bestånd. Oavsett osäkerheten att utfå sådan ersättning, kan mot en dylik anordning invändas, att arbetsgivaren i fall, där driften ej kan inställas, såsom vanligen är förhållandet vid konflikter inom jordbruket, oftast har behov av bostaden för annan arbetskraft.

Sistberörda omständighet ställer sig givetvis hindrande i vägen ej blott, då bostaden upplåtes allenast genom arbetsavtalet och såsom löneförmån bland andra, utan även för det fall att arbetstagaren söker bereda sig en tryggare nyttjanderätt genom särskilt hyresavtal. I alla de fall, där arbetet måste upprätthållas vid strejk och bostaden måste tagas i anspråk för den nya arbetskraften, synes det sålunda knappast låta sig göra att tillförsäkra arbetarna något avsevärt sökt uppskov med vräkning vid arbetskonflikt.

Skulle det emellertid befinnas lämpligt att vidtaga några åtgärder för tillgodoseende av motionens syfte, vill det synas, som om man i främsta rummet borde söka trygga nyttjanderätten till bostaden oberoende av arbetsavtalets bestånd. Detta kan givetvis ske genom intagande av för ändamålet erforderliga bestämmelser i arbetsavtalet, antingen det kollektiva eller individuella, och kunna dylika bestämmelser måhända lämpligen anknyta till stadganden i förut omnämnda lag om nyttjanderätt till fast egendom. Helst synes dock särskilt hyreskontrakt böra upprättas. Med hänsyn till parternas rätt vanliga obenägenhet att göra upp formliga avtal och till kollektivavtalens förut berörda begränsade giltighet skulle emellertid här ifrågavarande reglering av nyttjanderätten till arbetarnas bostäder sannolikt lämpligast förverkligas genom lagstiftning, och tillåter sig socialstyrelsen i detta sammanhang erinra om, att styrelsen i sitt den 21 oktober 1925 avgivna utlåtande rörande legostadgans upphävande framhållit betydelsen av avtalslagstiftning bl. a. för jordbruket. Möjligt skulle väl även vara att ävägbringa dylik lagstadgad reglering genom tillfogande av några bestämmelser i lagen om nyttjanderätt till fast egendom, men synes ett sådant tillvägagående mindre lämpligt med hänsyn till denna lags för ifrågavarande reglering väsentligen främmande innebörd.

Hur än här åsyftade lagstiftningsåtgärd komme att bringas till stånd, måste den tydligtvis, om den skall tillförsäkra arbetarna avsett skydd, innebära tvingande bestämmelser, d. v. s. inkräkta på avtalsfriheten. En följd härav skulle bli, att området och förutsättningarna för regleringens tillämpning, till undvikande av oskäligen eller olämpligen konsekvenser, måste noggrant preciseras, vilket icke torde låta sig göra utan vissa svårigheter. Anmärkas kan också, att en lagstadgad reglering på området, åt vilken väl i viss mån måste givas så att säga paritetisk karaktär, antagligen skulle för arbetarna medföra ökad bundenhet, som stundom skulle bli för dem oläglig.

I detta sammanhang må slutligen, vad jordbrukets arbetare angår, påpekas, att ett utbrytande av bostadsförmånen från det vanliga komplexet av löneförmåner in natura och dess särskilda reglering såsom ett självständigt hyresförhållande icke torde kunna undgå att medföra konsekvenser av betydelse för jordbrukets och dess arbetares förhållanden i mer väsentliga avseenden. Sålunda skulle en dylik reform sannolikt vara ägnad att verka i viss mån upplösande på den inom jordbruksdriften ännu i betydande omfattning tillämpade naturhushållningen. En annan följd skulle antagligen bli, att arbetsgivares benägenhet att minska den permanenta arbetarstammen komme att än ytterligare skärpas.

Utskottet yttrade i sitt över motionen avgivna utlåtande, nr 27:

Såsom socialstyrelsen erinrat i sitt till utskottet avgivna yttrande har det i motionerna innefattade spörsmålet sin betydelse väsentligen för förhållandena inom jordbruket. Vanligt torde här vara att arbetsgivaren tillhandahåller bostad åt arbetaren. Den av arbetsgivaren upplåtna bostadens art är i huvudsak beroende därav, huruvida arbetaren är familjeförsörjare eller ej. Under det att den ogifte lantarbetaren i allmänhet erhåller kost hos husbonden och beredes sovplats i drängkammaren, plägar den familjeförsörjande lantarbetaren oftast erhålla nyttjanderätt till en lägenhet å fastigheten ävensom vissa andra naturförmåner, såsom planteringsland m. m.

Genom legostadgans upphävande år 1926 hava bestämmelserna om vräkning under vissa förhållanden ur tjänsten bortfallit. Under sådana förhållanden äga stadgandena i utsökningslagen om vräkning tillämpning i här omnämnda fall. Ur humanitär synpunkt har i denna lag föreskrivits, att förordnande om vräkning i regel icke får verkställas förrän fyra dagar förflutit, efter det hyresgästen fått underrättelse om att verkställighet av förordnandet blivit sökt. Där förhållandena därtill föranleda, äger därjämte utmätningsmannen medgiva skäligt anstånd med vräkningen, dock högst sex dagar utöver nyss angivna tid. Ifrågavarande bestämmelser hava tillkommit genom beslut vid 1925 års riksdag.

I motionerna hemställas, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla, att utredning verkställas, avseende att skapa skydd mot vräkning vid arbetskonflikter åt arbetare, i vars avlöningsvillkor ingår bostadsförmån.

Det sålunda väckta spörsmålet sammanhänger nära med den sedan lång tid tillbaka vid upprepade tillfällen berörda frågan om lämplig avtalsform för jordbrukets arbetsförhållanden.

Som bekant avlät 1918 års riksdag en skrivelse till Kungl. Maj:t med hemställan om utredning avseende legostadgans avskaffande och ersättande med en efter tidsförhållandena avpassad avtalsform. Till stöd för denna hemställan anfördes bland annat, att på jordbrukets område förefunnos sådana särskilda förhållanden, att en särskild avtalsform, som skänkte behövlig stadga åt förhållandet mellan arbetsgivare och arbetstagare, vore ur båda parternas synpunkt påkallad. Jordbrukets arbetsgivare måste fordra, att de arbetare, som anställdes, kvarstannade i tjänst den avtalade tiden. Ej mindre viktigt vore dock, att den ifrågasatta avtalsformen tillförsäkrade arbetarna behövt skydd. Särskilt statkarlarna, som i regel bebodde av arbetsgivaren upplåtna bostäder, behövde erhålla säkerhet att få kvarstanna i tjänsten och innehava bostaden, så länge de fullgjorde sina förpliktelser enligt avtalet. Med hänsyn särskilt till jordbrukets behov av längre avtalstid borde en eventuell ny avtalslagstiftning enligt riksdagens mening icke gälla anställning under så kort tid som en månad eller därunder.

I sammanhang med prövning vid 1919 års lagtima riksdag av ett genom proposition framlagt förslag till upphävande av vissa bestämmelser i legostadgan, uttalade andra lagutskottet sin förvissning därom, att de partiella förbättringar, som lagförslaget innebure, icke skulle verka fördröjande på arbetet på den nya fullständiga lagstiftningen i ämnet.

Då andra lagutskottet vid 1920 års riksdag till förberedande behandling förehade motioner om legostadgans fullständiga avskaffande, yttrade utskottet bland annat, att utskottet visserligen kunde i någon mån dela den uttalade uppfattningen, att frågan om en moderniserad lagstiftning såsom ersättning för legostadgan vore synnerligen omfattande och invecklad, men att utskottet ej kunde finna, att jordbruksarbetarnas avtalsfråga icke skulle kunna lösas annorledes än i sammanhang med en kommande ny utredning av arbets- och avtalsförhållandena inom industrien. Berörda svärlösta fråga borde enligt utskot-

tets mening ingalunda verka hindrande på utredningen angående legostadgans ersättande med bestämmelser, upptagande en efter tidsförhållandena avpassad avtalsform.

Vid 1921 års riksdag föreslogs ånyo i väckta motioner att legostadgan skulle upphävas. Andra lagutskottet hänvisade i sitt utlåtande i ärendet till sitt yttrande vid 1920 års riksdag samt förklarade sig vidhålla sin däri intagna ståndpunkt att i samband med legostadgans avskaffande borde antagas en efter nutida förhållanden avpassad lagstiftning på dithörande område.

Frågan om lagstiftningsåtgärder inom det område, som berördes av legostadgan, var även i annat sammanhang föremål för behandling vid 1921 års riksdag, nämligen genom motioner om utredning rörande åtgärder till arbetsfredens tryggande, bland annat inom jordbruksnäringen, varvid framhölls behovet av en efter jordbrukets krav avpassad lagstiftning angående arbetsavtalet och dess rättsverkningar. I sitt över motionerna avgivna utlåtande gjorde andra lagutskottet det uttalandet, att frågan om arbetsfreden på jordbrukets område borde beaktas i samband med behandlingen av riksdagens begäran om en modern avtalslagstiftning till ersättande av den föråldrade legostadgan.

Legostadgan har sedermera avskaffats utan att ersättas med en avtalslagstiftning. Frågan om en för jordbruket lämpad avtalslagstiftning kvarstår sålunda alltjämt olöst. Då det i motionerna berörda spørsmålet ingår som ett led i denna fråga, vore det enligt utskottets mening icke ändamålsenligt att upptaga detsamma till fristående behandling.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa, att motionerna icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Utskottets hemställan bifölls av riksdagen.

Vid 1930 års riksdag förelåg till behandling även frågan om förbättring av lantarbetarnas bostadsförhållanden.

I likalydande motioner nr 228 i första kammaren av herr Möller m. fl. och nr 377 i andra kammaren av herr Sävström m. fl. hemställdes, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära undersökning av lantarbetarnas bostadsförhållanden och snarast möjligt för riksdagen framlägga förslag till åtgärder dels för avhjälpande av rådande bristfälligheter och dels för tryggande i framtiden av en bättre ordning bland annat genom en med tillräckliga befogenheter utrustad bostadsinspektion på landsbygden.

I anledning av berörda motioner beslöt riksdagen att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om fortsatt undersökning rörande lantarbetarnas bostadsförhållanden samt utredning om och på vad sätt genom åtgärder från det allmännas sida bristfälligheter på detta område skulle avhjälpas och för framtiden i möjligaste mån förhindras att uppstå ävensom för riksdagen framlägga de förslag, vartill denna utredning kunde föranleda.

I nämnda skrivelse, nr 188, anförde riksdagen:

Frågan om lantarbetarnas bostadsförhållanden har sedan länge uppmärksamrats, och värdefulla utredningar hava redan verkställts till belysning av frågan. Riksdagen får härutinnan hänvisa särskilt till socialstyrelsens i ärendet avgivna yttrande. Inom nämnda styrelse pågår jämväl för närvarande

Lantarbetarnas bostadsförhållanden.

1930
1931
1932
1933
1934
1935
1936
1937
1938
1939
1940

kompletterande utredning i ämnet, och styrelsen anser, att denna utredning bör kunna slutföras inom en nära framtid.

Av vad som blivit bekant framgår, att lantarbetarnas bostäder under senare år rätt väsentligt förbättrats, men att fortfarande på skilda håll inom landet brister kvarstå att avhjälpa. Omfattningen och arten av dessa brister samt anledningen till desamma torde bliva bättre kända genom den utredning, med vilken socialstyrelsen är sysselsatt. Härmed bör emellertid enligt riksdagens mening utredningsarbetet icke avslutas. Goda bostäder för landsbygdsbefolkningen äro nämligen av utomordentlig betydelse för folkhälsan i allmänhet och bidraga därjämte verksamt till att tillräcklig och fullgod arbetskraft stannar vid jordbruket. Landsbygdens bostadsfråga är därför ett viktigt samhällsintresse, för vars tillgodoseende det kan finnas skäl att det allmänna inträder. En undersökning på området synes därför icke böra stanna med socialstyrelsens utredning, som lärer vara av rent beskrivande art. Om ytterligare utredning ger vid handen, att bristerna hos de bostäder, som upplåtas åt stora grupper lantarbetare, äro av den art och omfattning, att särskilda åtgärder böra vidtagas för deras avhjälpan, bör därför undersökning ske, om och på vad sätt det allmänna skall på annat sätt än nu gällande bestämmelser göra möjligt ingripa reglerande eller stödjande på området.

Det synes därvid först böra prövas, huruvida icke inom nu gällande lagstiftningsram förbättringar kunna ernås exempelvis genom en effektivare tillämpning av hälsovårdsstadgans bestämmelser och en fastare övervakning av bestämmelsernas tillämpning. Genom utvidgning av dispensärverksamheten torde även förbättrade förhållanden kunna ernås. Hemkonsulentverksamheten synes kunna utvidgas och kraftigare ekonomiskt understödjas och på så sätt sträcka sin rådgivande uppgift till vidare kretsar än som nu är möjligt.

Härjämte lärer uppmärksamhet böra riktas på anordnande av en särskild bostadsinspektion på landsbygden. Genom en sådan inspektions sakkunniga och rådgivande verksamhet kunde säkerligen bättre förhållanden ernås i bland annat det utan tvivel icke obetydliga antal fall, där ett avhjälpande av förefintliga brister kunde ske utan nämnvärda kostnader. Av betydande värde kunde även den upplysningsverksamhet i bostadshygieniskt avseende bliva, som en sådan inspektion borde utöva.

Fordras för erhållande av tillfredsställande bostäder nya byggnader eller större reparationsarbeten, torde man icke kunna undgå att beakta, att frågan om reformer rörande bostäder åt de med lantbruk arbetande, såväl självständiga idkare som anställda, på det närmaste sammanhänger med jordbruksnäringsens allmänna ekonomi. Under nuvarande för jordbruket tryckta förhållanden synes det ej kunna ifrågasättas, att lantarbetsgivarna skulle kunna åläggas att för anskaffande av bostäder åt sina arbetare ikläda sig nya kostnader av sådan omfattning, att dessa komma att kännbart öka jordbruksnäringsens ekonomiska svårigheter. En mycket viktig detalj av den fortsatta utredningen torde därför bliva att lösa frågan, i vilken utsträckning och på vad sätt det allmänna i dylika fall bör träda hjälpande emellan.

Utredning
om lantarbetarnas bostadsförhållanden m.m.

I anledning av 1930 års riksdags förenämnda skrivelse anbefalldes Kungl. Maj:t genom beslut den 11 oktober 1930 socialstyrelsen att i samband med avgivande av berättelse rörande styrelsen genom tidigare beslut anbefalld utredning inkomma med yttrande, huruvida med hänsyn till resultatet av nämnda utredning ävensom vid sidan därav inom styrelsen verkställda undersökningar

sådan ytterligare utredning rörande åtgärder för förbättring av lantarbetarnas bostadsförhållanden, som i riksdagsskrivelsen ifrågasatts, borde åvägabringas, ävensom att, därest så befundes böra bliva fallet, framlägga förslag till plan för en dylik utredning.

Socialstyrelsen har sedermera med skrivelse den 5 januari 1931 överlämnat utredning uti ifrågavarande hänseende. Efter en sammanfattande redogörelse för utredningens resultat har socialstyrelsen efter samråd med lantbruksstyrelsen i nämnda skrivelse framlagt det förslag, vartill styrelsen ansett utredningen böra föranleda. Det sålunda framlagda förslaget innebär i huvudsak följande:

Socialstyrelsen.

De främsta bland de frågor, som borde utredas, vore följande, nämligen huruvida och i vad mån hälsovårdsstadgans nuvarande bostadsbestämmelser borde förtydligas, konkretiseras och kompletteras, huruvida periodiska besiktningar av byggnader och bostäder lämpligen kunde göras till ett åliggande jämväl för landsbygdens hälsovårdsmyndigheter samt huruvida det vore lämpligt att vid sidan av och över en dylik kommunal bostadsinspektion anordna en sådan inspektion för större distrikt, exempelvis landstingsområden. I samband med dessa frågor borde övervägas, huruvida det kunde vara lämpligt att utfärda byggnadsbestämmelser i en efter förhållandena avpassad form även för andra delar av landsbygden, än som förutsattes i ett för närvarande inom justitiedepartementet under förberedande behandling varande förslag till ny byggnadsstadga. Vid en eventuell revision av hälsovårdsstadgan och byggnadsstadgan borde emellertid enligt socialstyrelsen syftemålet mindre vara att skapa stränga bestämmelser och kontroll med karaktär av uppsikt från myndigheternas sida än att för landsbygdens del åstadkomma former och organ för rationell vägledning och upplysningsverksamhet rörande bostadsförhållandena. En dylik vägledning och upplysning, som särskilt på senare tid med framgång utövats av ett flertal olika befattningshavargrupper i statens, landstingens, hushållningssällskapens och kommunernas tjänst, borde avse dels det ur hygieniska och ekonomiska synpunkter lämpligaste sättet för ny- och ombyggnad av boningshus och dels metoder för husägarna att med minsta möjliga omkostnader hålla lägenheterna i tillfredsställande och trivsamt skick, varjämte upplysning borde meddelas husmödrarna beträffande bostadsvårdens grunder.

Vid utredningen borde även beaktas frågan rörande de former, under vilka lantarbetarbostäderna upplåtas av vederbörande arbetsgivare; för bostadsfrågan vore det nämligen av stor betydelse, att lantarbetarna i detta hänseende erhöile en tryggare ställning.

Ett ytterligare område, som närmare borde undersökas, vore enligt socialstyrelsen åstadkommande av anordningar av positivt hjälpande natur såsom komplettering till ifrågasatta lagstiftnings- och inspektionsåtgärder. Bland anordningar, som i detta syfte borde övervägas, påpekar styrelsen användande av de medel ur rusdrycksmedelsfonden, som tidigare disponerats av statens byggnadsbyrå såsom lån till förmån företrädesvis för stadssamhällena, till utlåning som stöd för strävandena att förbättra bostadsförhållandena på landsbygden. Genom en dylik kreditgivning skulle enligt styrelsen, bland annat, arbetslösheten i olika hänseenden komma att motverkas.

Slutligen anför socialstyrelsen i sin skrivelse, att styrelsen lika litet som lantbruksstyrelsen förfogade över all den speciella sakkunskap, vilken vore nödvändig för framläggande av förslag i de sålunda angivna hänseendena. För ut-

arbetande av dylika förslag erfordrades alltså enligt ämbetsverkens mening tillskapande av ett särskilt tillfälligt organ, förfogande över tillräcklig sakkunskap på olika områden.

Departementschefen.

Den 6 februari 1931 har Kungl. Maj:t bemyndigat chefen för socialdepartementet, att tillkalla utredningsmän för att biträda med utredning rörande åtgärder till förbättring av lantarbetarnas bostadsförhållanden och därmed sammanhängande ämnen. Vid ärendets behandling redogjorde departementschefen för, bland annat, förenämnda riksdagsskrivelse och socialstyrelsens i anledning därav avgivna yttrande ävensom vissa vid innevarande års riksdag väckta motioner, däribland de nu föreliggande. Departementschefen anförde därefter:

Den i det föregående behandlade utredningsfrågan med alla de särskilda däri ingående momenten är givetvis ur olika synpunkter av den största betydelse. Det numera föreliggande materialet läser sålunda på ett otvetydigt sätt hava bekräftat, att bostadsförhållandena för lantarbetarna och med dem jämställda kategorier mångenstädes äro sådana, att en snar och genomgripande förbättring är ur skilda synpunkter i hög grad önskvärd. Olika utvägar för ernående av en dylik förbättring synas därför utan uppskov böra övervägas. Givetvis kan det anföras, att tidpunkten för omprövning av dylika åtgärder för närvarande icke är lämplig, detta med hänsyn till det svåra läge, vari jordbruksnäringen i vårt land för närvarande befinner sig. Dessa förhållanden göra onekligen den föreliggande frågan mera invecklad och svårlöst. Såsom torde hava framgått av redogörelsen för socialstyrelsens skrivelse, synas emellertid utsikter finnas för att, även med fullt beaktande av angelägenheten av att under det nuvarande läget inom jordbruket icke ytterligare i avsevärd mån betunga denna näring, vissa åtgärder skulle kunna vidtagas, som ledde till verklig förbättring av ifrågasvarande befolkningsgruppers bostadsförhållanden.

Av det sålunda anförda framgår, att jag delar socialstyrelsens och lantbruksstyrelsens uppfattning därom, att i anslutning till de av riksdagen år 1930 uttalade önskemålen en utredning bör komma till stånd angående vad som på förevarande område står att uträtta, vilken utredning, på sätt ämbetsverken förordat, torde böra verkställas genom särskilt tillkallade utredningsmän. Därvid böra givetvis samtliga i riksdagsskrivelsen och socialstyrelsens skrivelse påpekade moment upptagas till skärskådande, liksom även de i berörda riksdagsmotioner framställda kraven böra beaktas, i den mån de icke bliva föremål för omprövning i annan ordning. Emellertid delar jag ämbetsverkens uppfattning även därom, att en dylik utredning, som för att bliva fullständig skulle behöva omspänna mycket vidsträckta områden och således bliva av tidsödande natur, bör begränsas till undersökning rörande sådana åtgärder, som i *nuvarande läge* och utan längre uppskov kunna vara praktiskt genomförbara. Att närmare precisera utredningsuppdraget läser för närvarande icke kunna eller böra ifrågakomma. I samband med en sådan begränsning av utredningen, som nyss förordats, läser även kunna fordras, att densamma skall verkställas med all skyndsamt.

Sakkunniga för verkställande av berörda utredning hava numera tillkallats.

I anledning av föreliggande motioner har utskottet, i den ordning § 46 riksdagsordningen föreskriver, från överståthållarämbetet och samtliga länsstyrelser begärt uppgifter för ett vart av åren 1928, 1929 och 1930 angående antalet vräkningsansökningar resp. verkställda vräkningar grundade på arbets- eller tjänsteavtals upphörande. Av uppgifterna från länsstyrelserna framgår, att antalet vräkningsansökningar av nämnda slag för berörda tre år utgjorde resp. 92, 160 och 144 samt att verkställighet följt i resp. 18, 63 och 39 fall. Överståthållarämbetet har meddelat, att antalet dylika ärenden inom ämbetets förvaltningsområde under ovannämnda tre år utgjort sammanlagt högst 10. Tydligtvis är antalet vräkningsansökningar resp. vräkningar i samband med arbetskonflikter lägre än ovan nämnts, då åtskilliga av de utav myndigheterna upptagna fallen icke stå i något samband med sådana konflikter.

Antalet
vräkningar
m. m.

Det i föreliggande motioner upptagna spörsmålet har, såsom i motionerna jämväl anges, betydelse väsentligen med hänsyn till de avlöningsvillkor, som vanligen förekomma inom jordbruket.

Utskottet

Av den ovan lämnade redogörelsen framgår, att de sakkunniga, som jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 6 februari 1931 tillkallats för verkställande av utredning rörande åtgärder till förbättring av lantarbetarnas bostadsförhållanden och därmed sammanhängande ämnen, till behandling skola upptaga även frågan om de former, under vilka lantarbetarbostäder upplätas av vederbörande arbetsgivare. Enligt de direktiv, som av chefen för socialdepartementet lämnats de sakkunniga, skola därvid beaktas de uti ifrågavarande motioner framställda kraven.

Med hänsyn härtill får utskottet hemställa,

att förevarande motioner icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 27 februari 1931.

På andra lagutskottets vägnar:

K. G. WESTMAN.

Vid ärendets behandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Westman*, *von Sydow**, *Linder**, *Sigfrid Hansson*, *von Geijer*, fröken *Hesselgren* samt herrar *Gustaf Tamm* och *Norman*;

från andra kammaren: herrar *Magnusson i Kalmar**, *Johanson i Hallagården**, *Petersson i Lerbäcksbyn*, *Olovson i Västerås*, *Aronson*, *Peltersson i Hällbacken*, *Sandström i Nyland* och *Björnberg**.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herrar *Linder*, *Sigfrid Hansson*, *Norman*, *Magnusson* i Kalmar, *Olovson* i Västerås och *Pettersson* i Hällbacken, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort vara av följande lydelse:

Det i föreliggande motioner — — — de uti ifrågavarande motioner framställda kraven.

Det synes emellertid utskottet vara av vikt, att den i motionerna påyrkade utredningen verkställes så snart, att förslag må kunna föreläggas 1932 års riksdag. För att möjliggöra detta torde utredningen böra anförtros särskilda sakkunniga. Med hänsyn härtill får utskottet hemställa,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning, avseende att skapa skydd mot vräkning vid arbetskonflikter åt arbetare, i vars avlöningsvillkor bostadsförmån ingår, och att utredningen jämte förslag i ärendet föreläggas 1932 års riksdag.